

ΑΙ ΕΝ ΙΤΑΛΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΙ

ΕΓΓΛΟΙΣ γράμμασιν ἡ «Ἀκρόπολις» ἀνήγειρε διὰ τοῦ φύλλου τῆς 9ης τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 1898, ὅτι ἀνεκαλύφθη ὑφ' ἑνὸς τῶν συντακτῶν τῆς Γεωγραφικῆς Ἑταιρίας τῆς Ἀλλῆς μία νέα ἑλληνικὴ ἀποικία με περιεργωτάτην ἱστορίαν. Τοιοῦτον προσίμιον διήγειρεν ὡς εἰκὸς τὴν περιέργειάν μου, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπορίαν, ὅτι διέλαθε τοσοῦτον χρόνον τοὺς παρ' ἡμῖν περὶ τὴν πατρῶν ἱστορίαν σπουδαζοντας ἡ νέα αὕτη ἀποικία ἢ ὑπὸ τῆς «Ἀκροπόλεως» διαλαληθεῖσα τῶν Μανιατῶν εἰς Κορσικὴν κατὰ ἓνα αἰῶνα προγενεστέρα τῆς γνωστῆς. Ἄλλ' ἡ ἀπορία μικρὸν διήρκεσε, διότι εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων γραμμῶν ἐνόησα ὅτι ἡ νέα ἑλληνικὴ ἀποικία δὲν εἶχε τί ἄλλο νέον εἰμὴ μόνην τὴν χρονολογίαν καὶ τοῦτο χάρις εἰς τὴν ἀπροσεξίαν πιθανώτατα τοῦ στοιχειοθέτου τῆς «Ἀκροπόλεως», ὅστις ἐκλαβὼν τὸν ἀριθμὸν 5 ἀντὶ τοῦ 6, ἔφερεν αὐτὴν μίαν ἑκατονταετηρίδα πρὸς τὰ ὀπίσω, δηλαδὴ μετέβαλε τὸ 1676 εἰς 1576. Κατὰ τ' ἄλλα εἶναι αὕτη αὕτη ἡ πασίγνωστος ἀποικία τῶν Μανιατῶν εἰς Κορσικὴν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Στεφανοπούλου, γενομένη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ τῆς τότε τῶν πρώτων ἐδραιωσεως τῆς Τουρκικῆς τυραννίας ἐν Μάνῃ διὰ τῆς ἀνεγέρσεως εἰς τὰς ἐπικαίρους θέσεις ὀχυρῶν πύργων ὑπὸ τοῦ Κιοζέ Ἀλῆ-πασᾶ, ἐκστρατεύσαντος κατὰ τῶν Μανιατῶν ἐπὶ κεφαλῆς ἑξακισχιλίων ἀνδρῶν.

Ἡ Μάνη ἕως τότε διεμένεν ἀνεξάρτητος, καθ' ὅσον οἱ Τούρκοι οὐδέποτε κατώρθωσαν νὰ ἐγκαταστήσωσιν ἐκεῖ ἀρχὰς ἢ στρατόν. Ὅσακις δ' ἀπεπειράθησαν νὰ ἐπιδράμωσιν ἐπὶ τῶν ἀπροσίτων ἐκείνων βράχων, ἀπεκρούσθησαν πάντοτε μετὰ μεγάλης φθορᾶς. Οἱ Μανιάται ἦσαν τὸ φρόνητρον τῶν Τούρκων, διότι καὶ κατὰ ξηρὰν ὡς κλιεῖται ἐπετίθεντο κατὰ τῶν τυράννων, καὶ κατὰ θάλασσαν ὡς πειραταί· ὅθεν ἀπῆλθον τελείας αὐτονομίας ἐλλέγοντες τοὺς καπετάνους αὐτῶν καὶ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Μπὰς-καπετὰν καὶ καταβάλλοντες εἰς τὴν Πύλῃν ἐτήσιον φόρον ὑποτελείας τέσσαρας χιλιάδας γρόσια (25 χιλιάδας σημερινῆς δραχμᾶς). Μετὰ τὴν ἐνετικὴν ὁμωσ εἰσβολὴν ἐν ἔτει 1684 ἡ Πύλη διώρισε τὸ

πρῶτον ἰδικόν της διοικητὴν (μπέην) τὸν Λιβέριον Γερακάρην, τὸν *Λιμπέρακην* κοινῶς καλούμενον. Τελευταῖον δὲ μετὰ ἓνα αἰῶνα, ἀφοῦ κατεσφάγη καὶ ἐδηλώθη ἡ Πελοπόννησος ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον ὑπὸ τῶν εἰσβαλόντων Ἀλθανῶν, ἐγκαταλειφθεῖσα ἀβοήθητος ὑπὸ τῶν ὑποκινησάντων αὐτὴν Ῥώσων εἰς ἐπανάστασιν τῷ 1770, ὑπεχρεώθησαν καὶ οἱ Μανιάται· πρὸς τοῖς ἄλλοις νὰ καταβάλλωσι καὶ φόρον ἀντὶ τῶν τεσσάρων, δεκαπέντε χιλιάδας γρόσια.

Περὶ τῆς προκειμένης ἀποικίσεως τῶν Μανιατῶν ἐν Κορσικῇ ἱκανὰ ἐδημοσιεύθησαν καὶ ἐν Ἀθήναις, ἐν ἔτει δὲ 1865 ἐτυπώθη ἰδιαίτερα πραγματεία ὑπὸ τοῦ Γ. Γ. Παππαδοπούλου ἐπιγραφομένη:

«Χρονογραφία περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν ἐν τῇ Μάνῃ Στεφανοπούλων, — τῆς αὐτόθεν εἰς Κορσικὴν ἀποικίσεως καὶ τῶν ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ 1729 ἐπαναστάσεως τῶν Κορσικαίων κατὰ τῶν Γενουαίων περιπετειῶν αὐτοῦ: ἑλληνικῆς κοινότητος, διορθωθείσα καὶ ἐκδοθεῖσα ὑπὸ Γ. Γ. Παππαδοπούλου ἐπιμελητοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐκπαιδευτηρίου. Ἐν Ἀθήναις—1865».

Ὁ γάλλος συντάκτης τῆς Γεωγρ. Ἐταιρίας διηγεῖται τινὰ ἀμφισβητήσιμα ὡς πρὸς τὴν ἀκριβείαν περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἀποίκων ἐπὶ τῆς Γαλλικῆς κατοχῆς (1768), ἐντελῶς ὅμως ἀποσιωπᾷ, ὅτι ἡ φιλελεύθερος γαλλικὴ δημοκρατία διὰ νὰ γίνῃ ἀρεστὴ εἰς τὸν Πάπαν καὶ τὸ ἱερατεῖον, ἐπέτρεψε νὰ κλεισθῇ τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον τὸ ὁποῖον πρότινων ἐτῶν εἶχεν ἐκεῖ ἰδρυθῆ ἑνεργεῖα τοῦ ἐν Μασσαλίᾳ φιλομούσου ἰατροῦ Σ. Μεταξᾶ. Ἰδόντες οἱ Ἰησοῦται μετὰ πόσης προθυμίας συνέρρεον εἰς τὸ νεοσύστατον σχολεῖον οἱ ἑλληνόπαιδες, ἐφοβήθησαν μῆτοι μετὰ τῆς μητρικῆς γλώσσης ἀναγεννηθῆ ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν μαθητῶν καὶ ἡ ἐπιθυμία πρὸς ἐπιστροφήν εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ὅθεν ἠπειλήσαν θάνατον κατὰ τοῦ διδασκάλου Φαρδῆ, ἐὰν ἐπιμείνῃ διδάσκων, αἱ δὲ γαλλικαὶ ἀρχαί, εἰς τὰς ὁποίας ἀνηνέχθη ὁ διδάσκαλος, προσεποιήθησαν ἄγνοιαν, ἕως οὗ ἠναγκάσθη ὁ ἄνθρωπος, βλέπων κινδυνεύουσαν τὴν ἰδίαν ζωὴν, νὰ ἐγκαταλείπῃ καὶ τὸ Σχολεῖον καὶ τὴν Κορσικὴν· οὐδεὶς δὲ κατόπιν ἐτόλμησε νὰ διαδεχθῇ τὸν Φαρδῆ, καὶ οὕτω τὸ σχολεῖον ἐκλείσει διὰ παντός.

Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἰδρύθησαν καὶ ἐν Σικελίᾳ καὶ ἐν Νεαπόλει καὶ ἀλλαχοῦ ὑπὸ Ἑλλήνων φευγόντων τὴν μάχαιραν τοῦ ἀγρίου θηρίου, τὸ ὁποῖον ὅτε μὲν ἡ μία, ὅτε δὲ ἡ ἑτέρα τῶν Ἑρωπαϊκῶν Δυνάμεων ὑπεστήριζον, ποδοπατοῦσαι καὶ φιλανθρωπίαν καὶ χριστιανισμόν χάριν ἰδιοτελῶν συμφερόντων. Μανιάται, Κορωνεῖς, Ἡπειρώται ἐσχημάτισαν εἰς πολλὰς Ἰταλικὰς χώρας ἰδίους ἀποικισμούς καὶ ἐφύλαξαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον καὶ τὸ πάτριον θρήσκευμα καὶ τὴν γλῶσσαν· ἀλλὰ βαθμηδὸν ἐξηναγκάσθησαν ὑπὸ τοῦ Καθολικοῦ κλήρου ν' ἀναγνωρίσωσιν ὡς κεφαλὴν τῆς ἐκκλησίας τὸν Πάπαν καὶ νὰ παραδεχθῶσι τελευταῖον τὸ ἰσχύον δόγμα. Μέχρι σήμερον διατηρεῖται εἰς τινὰς κωμοπόλεις ἐν Σικελίᾳ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, παρεφθαρμένη ὅμως ἕνεκα ἑλλείψεως σχολείων· εἰς δὲ τὰς πλείστας οἱ παλαιοὶ ἀποικοὶ συνεχωνεύθησαν δι' ἐπι-

μιξίας πρὸς τοὺς ἐγγχωρίους, ὥστε σήμερον ὑπάρχουσιν οἰκογένεια: φέρουσαι μὲν ἑλληνικὸν τὸ ἐπώνυμον, ἀγνοῦσαι δ' ὀλοτελῶς ὅτι κατὰγονται ἐκ τοσοῦτον ἐνδόξου πατρίδος. Αἰσχύνονται δὲ νὰ ἐκστομήσω ὅτι ὑπάρχουσι καὶ Ἕλληνες λαλοῦντες μὲν εἰσέτι τὴν ἑλληνικὴν, ἀποφεύγοντες δὲ νὰ ὁμολογήσωσι τὴν καταγωγὴν των. Τοιοῦτους ἀπήντησα ἐσχάτως καὶ ἐν Νεαπόλει· ἀλλ' εὐτυχῶς ἐλησμόνησα τὰ ὀνόματα αὐτῶν καὶ εὐχομαι νὰ λησμονηθῶσιν ὀλοτελῶς ὑπὸ τῶν ὁμογενῶν. Ἐν ἀντιθέσει ὁμως πρὸς τοὺς ἀθλίους τούτους ἀρνησιπατρίδας ὑπάρχουσι πολλοὶ ἄλλοι, ἰδίως ἐν Σικελίᾳ, ἀπολέσαντες μὲν διὰ τοῦ χρόνου καὶ τὸ θρήσκειον καὶ τὴν γλῶσσαν, διατηρήσαντες ὁμως ἀκμαιότατον τὸν πρὸς τὴν παλαιὰν πατρίδα ἔρωτα, καὶ ὑπερηφάνως ἐγκαυχόμενοι ὅτι ἐξ Ἑλλήνων κατὰγονται.

Ἐν μιᾷ τῶν Σικελικῶν πόλεων ἐν Ἀκράγαντι (Girgenti ἐκ παρθορᾶς) πάλαι ποτὲ μεγάλη καὶ ἀκμαζούσα, διασώζονται πολλὰ μνημεῖα. Ἰχνη τῆς προγονικῆς εὐκλείας, θέατρα καὶ ναοὶ καὶ στοαί, οἱ δὲ νῦν κάτοικοι ἂν καὶ καθ' ὅλα Ἴταλοί, ἐγκαυχόμενοι ὁμως ὅτι ἐξ Ἑλλήνων κατὰγονται, ὠνόμασαν τὴν ἐπισημοτέραν αὐτῶν λεωφόρον διὰ τοῦ ὀνόματος τῆς Παλλᾶδος Ἀθηνᾶς.

Ὁ Ἕλληνας ὁ ἐπισκεπτόμενος σήμερον τὴν Σικελίαν ἢ τὴν Νεάπολιν νομίζει, ὅτι εὐρίσκεται ἐν Ἑλλάδι, καὶ ὅτι ἀναπνέει τὸν αὐτὸν ἀέρα καὶ τὴν αὐτὴν βλέπει γύρω φύσιν· ἀλλὰ καὶ οἱ κάτοικοι, πλην τῆς γλώσσης, ὁμοιάζουσι πρὸς ἡμᾶς καὶ κατὰ τὴν κατατομὴν καὶ τὴν χροιάν τοῦ προσώπου καὶ, τὸ παραδοξώτατον, ἀκούων αὐτοὺς ἄδοντας, ἀναπολεῖ τὴν πατρίδα καὶ τοὺς ἐνιαχοῦ σωζομένους ἀκόμη ἀμανέδας. Καὶ τὸ μὲν ἄσπμα εἶναι τὸ λείψανον τῆς Ἰσπανικῆς κατοχῆς, διότι καὶ οἱ Ἰσπανοὶ ἐχρωματίσθησαν ἀπὸ τοὺς κατασχόντας ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὴν χώραν αὐτῶν Μαυριτανούς καὶ πολλὰ παρὰ τούτων λαβόντες, μετέδωκαν καὶ εἰς τοὺς κατακτηθέντας λαούς, ἐν οἷς καὶ οἱ κάτοικοι τῶν δύο Σικελικῶν. Ἡ δὲ κατὰ τ' ἄλλα ὁμοιότης τρανῶς ἀποδεικνύει τὴν ἑλληνικὴν αὐτῶν καταγωγὴν. Ἡ Μεγάλη Ἑλλὰς ἀπέχει τόσον ὀλίγον ἀπὸ τὴν μικρὰν μητέρα, ὥστε ἄποιος εἶπεν, ὅτι ἐκ τοῦ Ὑδροῦντος (Otranto) ἤτο κατορθωτὴ ἢ μετὰ τῆς Ἠπείρου ἔνωσις διὰ γεφύρας. Τοῦτο βεβαίως εἶναι ὑπερβολή· δὲν ὑπάρχει ὁμως ἀμφιβολία, ὅτι πάλαι ποτὲ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀπετέλουν ἡπειρον, ὕστερον δὲ ἀπεχώρησεν αὐτὰς ὁ ἐννοσίγαιος Ποσειδῶν διὰ τῆς τριαίνης πατάξας. Τοσαύτη ὑπάρχει ὁμοιότης καθ' ὅλα. Ὅλα αἱ πόλεις, ὅλα τὰ βουνὰ φέρουσιν ἀκόμη τὰ ἑλληνικὰ ὀνόματα.

Ὁ G. Vincenzo Meola γράψας πρὸ μιᾶς ἑκατονταετηρίδος λέγει, ὅτι μέχρι τῶν ἡμερῶν του ἀκόμη ἐν Καλαβρίᾳ, ἐν Ἀπουλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ ἐλαλεῖτο ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ διετηροῦντο τὰ δόγματα τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, καὶ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Φρειδερίκος ὁ Β' προτιθέμενος νὰ δημοσιεύσῃ τὸν κώδικα τῶν νόμων, ἠναγκάσθη νὰ μεταφράσῃ αὐτὸν ἐκ τοῦ Λατινικοῦ πρωτοτύπου εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἰδίωμα μετὰ πλείστων

μεταβολῶν προσθηκῶν καὶ ἀποκοπῶν, χάριν τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ.* Πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων ἤρχοντο ἐν Σικελίᾳ καὶ Νεαπόλει· ἐπὶ τοῦ εἰκονομάχου μάλιστα Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου πληθὺς μοναχῶν κατέφυγε σῶζοντες ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς λυσσώδους καταδρομῆς αὐτοῦ τε καὶ τῶν ὀπαδῶν του, ὥστ' ἐν βραχεὶ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ καὶ τὰς ἐπαρχίας ιδρύθησαν, πρᾶγμα ἀπίστευτον, χίλια μοναστήρια ἑλληνικά. Ἐν δὲ τῇ Νεαπόλει ἔτι καὶ νῦν, λέγει ὁ Μεόλας, ὑφίστανται καλογραιῶν μοναστήρια καὶ ναοὶ οἱ τοῦ St. Gregorio Armeno, St. Maria d' Albino, St. Patrizia καὶ St. Salvatore ἐκτὸς τῶν ἀνδρικῶν, τὰ ὅποια κατηργήθησαν ἢ περιήλθον εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ St. Benedetto· προϋτίμων δὲ τὸ βασιλεῖον τῆς Νεαπόλεως, διότι πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ ἡ γλῶσσα καὶ τὰ ἔθιμα καὶ τὸ θρησκευμα ἦσαν ὅμοια πρὸς τὰ ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἐν ἀπάσῃ τῇ Ἀνατολῇ. Τινὲς διημφισβήτησαν τοῦτο καὶ ἠθέλησαν νὰ ὑποστηρίξωσιν, ὅτι τὸ ὀρθόδοξον δόγμα εἰσῆχθη παρ' ἡμῖν διὰ τῶν Ἑλλήνων καλογήρων· ἀλλ' ὅμως εἶναι βεβαιότατον, ὅτι ἡ πρώτη Ἐκκλησία ἐν Νεαπόλει καὶ ὁ χριστιανισμὸς ἦσαν ὅλως ἑλληνικά μέχρι τῆς εἰσβολῆς τῶν Γόθων. Ὅτε δὲ ὑπερίσχυσαν οἱ Λατίνοι, ἠναγκάσθησαν νὰ παραδεχθῶσι δύο ἐπισήμους γλώσσας τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Λατινικὴν, ὅπερ ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν διασωθεισῶν ἐπιγραφῶν.** Ὑπεισελθούσης δὲ μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Γόθων τῆς ἐξουσίας τοῦ Πάπα, ἐπειδὴ ἦτο μακρὰν ὁ Ἕλληνας αὐτοκράτωρ, οἱ δ' ἐνταῦθα πεμπόμενοι διοικηταὶ καταχρασταὶ καὶ φιλοχρήματοι κατέθλιβον τὸν λαόν, οἱ Λατίνοι παρεδέξαντο τὸ λατινικὸν δόγμα καὶ ἀνέδειξαν ἴδιον ἐπίσκοπον, διὰ νὰ εὐρωσι προστασίαν καὶ ἀνακούφισιν παρὰ τῷ Ρωμαίῳ Ποντίφικι. Οἱ Ἕλληνες ὅμως ἐν Νεαπόλει ἐξηκολούθησαν ἀναγνωρίζοντες τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἰδίου αὐτῶν αὐτοκράτορος, ἔχοντες ἴδιον ἐπίσκοπον καὶ ἐκκλησίαν, καὶ κληρὸν ἑλληνικὸν μετὰ τῆς γλώσσης καὶ τῶν πατρῶων ἐθίμων. Μέχρι τοῦ 11' αἰῶνος ὁ Δουξ τῆς Νεαπόλεως διωρίζετο ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸν ἱστορικὸν Sismondi. Κατὰ τὴν αὐτὴν δὲ χρονικὴν περίοδον Ἕλληνας στρατηγὸς κατώρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ ἐκ τῆς Σικελίας τοὺς Σαρακηνούς τῇ βοήθειᾳ τῶν Νορμανδῶν.

Χίλια τετρακόσια λοιπὸν καὶ πλέον ἔτη ἡ μεσημβρινὴ Ἰταλία μετ' ἀπάσῶν τῶν παραλίῶν αὐτῆς πόλεων καὶ τῆς Σικελίας καὶ τῶν παρακειμένων νήσων ἦτο χώρα Ἑλληνικὴ, χώρα ἀμάσασα ἐπὶ δυνάμει καὶ πλοῦτι καὶ σοφίᾳ. Ἐξ αὐτῆς ἀνεφάνησαν ἔξοχοι ἄνδρες ἐν τοῖς γράμμασι καὶ θαυμάσιοι καλλιτέχνη, ἐν αὐτῇ ἐγεννήθησαν ἱστορικοὶ διάσημοι καὶ φιλόσοφοι μεγάλοι. Ἄν δὲ καὶ κατετεμῆθη καὶ διηρέθη ἡ μεγάλη Ῥωμαϊκὴ αὐτοκρατορία, αἱ χώραι αὗται διέμειναν ὑπὸ τὸ κράτος τῆς Ἑλληνικῆς ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας τῆς ἐδρευούσης ἐν Βυζαντίῳ.

* Ὁ Φρειδερίκος οὗτος ἦν πενθερὸς τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Ἑλλήνων Ἰωάννου Δούκα τοῦ Βατάτση, σῶζονται δ' ἐπιστολαὶ αὐτοῦ ἑλληνιστὶ γεγραμμέναι.

** Τινὲς τούτων κατάκεινται ἐν τῷ κεντρικῷ ἐν Νεαπόλει μουσεῖῳ.

Καί τοσοῦτον ἀκμαία καί ἰσχυρά ἐπὶ αἰῶνας διετηρεῖτο ἐν αὐταῖς ἡ πί-
στις καί ὑπακοή πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ὥστε καί αὐτοῦ τοῦ Πάπα ἡ
ἐκλογή δὲν εἶχε κύρος ἐὰν δὲν ἐνεκρίνετο ὑπ' αὐτοῦ.

Καί ὅμως ὁλος ὁ ἀκμαῖος ἐκεῖνος ἑλληνισμὸς βαθμηδὸν καί κατ'
ὀλίγον διὰ τοῦ χρόνου συνεχωνεύθη πρὸς τοὺς Λατίνους καί ἀπώλεσε τέ-
λος καί τὸ ἀρχαῖον θρήσκευμα καί τὴν γλῶσσαν, ὥστε σήμερον μόνον
ἡ ἀνάμνησις διατηρεῖται τοῦ παρελθόντος ἐθνικοῦ μεγαλείου, ἀλλ' ἀνά-
μνησις ἀναρριπιζομένη μὲν διὰ τῶν ἀνά πᾶν βῆμα παρουσιαζομένων
μνημείων, διαφυλαττομένη δὲ ὡς τιμαλφὲς οἰκογενειακὸν κειμήλιον ἐν
ταῖς καρδίαις τῶν ἀδελφῶν Ἰταλῶν τῶν κατοικούντων τὴν Μεγάλην
Ἑλλάδα.

Ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου, ὑπῆρχον ἐν Σικελίᾳ καί ἐν τῷ βασι-
λείῳ τῆς Νεαπόλεως χίλια περίπου μοναστήρια Ἑλληνικά, οἱ δ' ἑλλη-
νες μοναχοὶ πολλαχῶς ἐγένοντο ὠφελίμοι, διότι καί χειρόγραφα Ἑλλή-
νων συγγραφέων ἀντέγραφον κατὰ παραγγελίαν τῶν ἐραστῶν τῆς ἑλ-
ληνικῆς σοφίας, καί σχολεῖα συνετήρουν οὐ μόνον χάριν τῶν ἐγχωρίων,
ἀλλὰ καί χάριν τῶν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς προσερχομένων καί πολλοὺς τῶν
μαθητῶν διέτρεφον. Ὅτε δ' ἐξετάθη ἡ κυριαρχία τῶν Τούρκων ἐπὶ τῶν
νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους καί καθ' ἅπασαν τὴν ἑλληνικὴν χώραν, μετὰ
τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ Ἀραγώνιοι βασιλεῖς τῆς Νεα-
πόλεως, ὑπεδέξαντο φιλανθρώπως καί περιέβαλσαν τοὺς προσφεύγοντας
ἐκεῖ Ἑλληνας. Τότε ἐσηματίσθησαν ἄλλιν συνοικισμοὶ ἐξ Ἑπαιρωτῶν
καί ἄλλων παντοδαπῶν ἑλλήνων, οὓς οἱ ἐγχώριοι Ἰταλοὶ ἀπεκάλουν
ἀδιακρίτως Ἀλβανούς, συγγέοντες πρὸς τοὺς μετὰ τοῦ Σικενδέρμπετη
ἐλθόντας ἐν ἔτει 1462.*

Τότε ἄλλιν τὸ κινδυνεῦον ν' ἀποσβεσθῆ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἀνε-
ζωογονήθη· τοὺς σοφοὺς Ἑλληνας περιέβαλον διὰ θερμότητος φιλίας οἱ
φιλέλληνες τῶν Ἰταλῶν καί τὰ μέλη τῆς τότε ἀκμαζούσης ἀκαδημίας
τοῦ Ποντιάνου, τῆς μὲν διαπρεπῆ ἦσαν ὁ Μιχαὴλ Μαροῦλος καί ὁ Μα-
νίλιος Ράλλης, ὁ μὲν ἐκ Βυζαντίου, ὁ δ' ἐκ Σπάρτης καταγόμενος, διά-
σημοὶ δὲ ποιηταὶ ἀμόφτεροι. Τότε προσῆλθεν εἰς Ἰταλίαν καί ὁ Θεό-
δωρος Γαζής καί πλείστοι ἄλλοι.

Ἐπὶ Καρόλου τοῦ Ε' τῷ 1532 ἄλλη ἄλλιν συνέστη ἑλληνικὴ

* Ἐν τῇ δυτικῇ Καλαυρίᾳ λέγει ὁ ἡμέτερος Ν. Σ. Καλούτσης (ἐν Πανδῶρῳ
τόμ. Ζ' φ. 148) ὁ πληθυσμὸς τῶν αὐτοῦ ἀποίκων Ἑλλήνων ὑπερέβαινε τῷ
1856 τὰς 40 χιλ. Κατεθλίβοντο ὅμως πάντοτε ὑπὸ τοῦ δυτικοῦ κλήρου, ὥστε
ἀπώλεσαν ἐπὶ τέλους καί τὸ προνόμιον τοῦ νὰ προσκαλῶσιν ἱερεῖς ὀρθοδόξους ἐξ
Ἀνατολῆς, περισθῆν δὲ μόνον ἐν Νεαπόλει, Μεσσήνῃ καί Βαρλέττῃ, ἀφῆρέθη
ἐπὶ τέλους καί ἀπ' αὐτῶν, ὥστε ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Καλούτση καί τῶν ἐκκλησιῶν
τούτων οἱ ἐφημέριοι ὡς καί τῶν ἐν Καλαυρίᾳ Ἑλλήν. ἐκκλησιῶν ἐχειροτονοῦντο
ὑπὸ καθολικῶν ἐπισκόπων. Κατόπιν ὅμως ἀνεκτήθη ἄλλιν καί ἰσχύει μέχρι σή-
μερον τὸ προνόμιον τοῦτο, καί ἔχομεν νῦν ἐν Νεαπόλει κάλλιστον ἐφημέριον τὸν
Ἀγνώνιον Πανδῆν.

ἀποικία ἐν Νεαπόλει καὶ Σικελίᾳ ἢ τῶν Κορωναίων, ἐκ τοιαύτης αἰτίας.

Ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος ὁ Ε΄, ἵνα φέρῃ ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὸν σουλτάνον Σουλεϊμᾶν ἐκστρατεύσαντα καὶ πάλιν κατὰ τῆς Γερμανίας, διέταξε τὸν ναύαρχον αὐτοῦ Δώριαν ἡγούμενον 35 μεγάλων πλοίων καὶ 48 γαλερῶν νὰ προσβάλλῃ τὰς παραλίους ἑλληνικὰς πόλεις, οὗτος δὲ κυριεύσας τὴν Μεθώνην ἐκπλέει καὶ κατὰ τῆς Κορώνης καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων ἀποδιώκει τοὺς Τούρκους καὶ καταλείπει ἰσπανικὴν φρουράν· ἀλλὰ μετὰ παρέλευσιν δύο ἐτῶν ἀναγκάζεται ν' ἀποδώσῃ τὴν Κορώνην διὰ συνθήκης πρὸς τοὺς Τούρκους. Τότε οἱ ἀτυχεῖς Κορωνεῖς κατέλιπον σὺν γυναίξιν καὶ τέκνοις τὴν πατρίδα καὶ διεπεραιώθησαν εἰς τὴν ὑπὸ Καρόλου τοῦ Ε΄ κατεχομένην τότε Ἰταλίαν, ἰδίως δ' εἰς Σικελίαν καὶ εἰς Νεάπολιν. Ἐκεῖ δ' ἔλαβον χρηματικὰ βοηθήματα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ πολλοὶ κατετάχθησαν εἰς τὸν στρατὸν αὐτοῦ καὶ διεκρίθησαν ἀνδραγαθήσαντες ἐν πολέμῳ. Παρεχωρήθη δ' εἰς αὐτοὺς καὶ ἡ ἐν Νεαπόλει ὑπὸ τοῦ Θωμᾶ Παλαιολόγου ἐν ἔτει 1518 οἰκοδομηθεῖσα ἐκκλησία ἐπ' ὀνόματι τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου. Τὴν ἐκκλησίαν ταύτην παραλαβόντες οἱ Κορωνεῖς ἠντρείπισαν καὶ ἔλαβον τὴν ἄδειαν νὰ ἔχωσιν ὀρθόδοξον ἐφημέριον· ἔκτοτε δ' ἐπίτροποι καὶ ἀδελφοὶ ἐκ τούτων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξελέγοντο.*

Ἐντὸς τοῦ ἑλληνικοῦ ναοῦ ὑπῆρχεν ἄλλοτε μεγαλοπρεπὲς τάφος τῶν Μελισσηνῶν τῶν καταφυγόντων ἐκεῖ ἐν ἔτει 1572. Τότε μετὰ τὴν ἐν Ναυπάκτῳ καταστροφὴν τοῦ Τουρκικοῦ στόλου ὑπὸ τοῦ συνηνωμένου Εὐρωπαϊκοῦ συμμαχικοῦ, ἀρχηγούντος Ἰωάννου τοῦ Αὐστριακοῦ, παρεκινήθησαν εἰς ἐπανάστασιν οἱ Ἕλληνας καὶ διεσώθη ἐπιστολὴ τοῦ Δὸν Ζουὰν προτρέποντος εἰς τοῦτο τὸν Μακάριον Μελισσηνὸν ἐπίσκοπον Ἐπιδαύρου τῆς Λιμερᾶς καὶ Θεόδωρον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν προθύμως ἔδραξαν τὰ ὄπλα καὶ ἐν τῇ Στερεᾷ καὶ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, ἐνθα συνεκεντρώθησαν ἐπιμελεῖσθαι τῶν Μελισσηνῶν εἰκοσιπεντακισχίλιοι πεζοὶ καὶ τρισχίλιοι ἵππεις, ἀπατηθέντες ὁμῶς οἰκτρῶς ἔμειναν ἀβοήθητοι, οὐδενὸς ἐκ τῶν συμμάχων Χριστιανῶν προσελθόντος, καὶ κατεσφάχθησαν ὑπὸ τῶν ἐξαγριωθέντων Τούρκων, πλὴν τῶν διὰ τῆς φυγῆς σωθέντων. Μεταξὺ τούτων ὁ ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Θεοδώρου κατέφυγον παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς Ἰσπανίας ἐν Νεαπόλει καὶ ἐκεῖ διανύσαντες τὸν βίον ἐτάφησαν ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἐκκλησίᾳ· ἐπὶ δὲ τῆς ἐπιτυμβίου πλακῆς ἐχαράχθη ἐπιγραφή μαρτυροῦσα τὴν ἀπάτην, ἧς ἐγένετο θῆμα ἡ ἐμπαίχθεισα ἑλληνικὴ εὐπιστία. Ἡ ἐπιγραφή αὕτη μεθ' ὀλοκλήρου τοῦ μνημείου διεσώζετο μέχρι τοῦ ἔτους

* Σήμερον ἡ ἐκκλησία κατερειπώθη ἐκ τυχαίου ὄλως συμβάντος, ἡ δὲ λειτουργία ἐξακολουθεῖ νὰ γίνεται ἐν πενιχρῷ τινι παρεκκλησιδίῳ ἐντὸς τῆς ἰδίας αὐλῆς. Εὐχῆς ἔργον εἶναι νὰ φροντίσῃ ἡ αὐτόθι κοινότης, ἀφίνουσα κατὰ μέρος πᾶσαν ἰδιοτέλειαν περὶ τακτοποιήσεως τῶν οἰκονομικῶν τοῦ ναοῦ καὶ ν' ἀνεγείρῃ αὐτὸν ἐκ θεμελίου πρὸς δόξαν καὶ τιμὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος.

1634. Ἄλλὰ τότε χάριν κλλωπισμοῦ τῆς ἐκκλησίας ἀφηρεθήσαν τινὲς ἐπιτύμβιοι πλάκες καὶ ὀλόκληρον τὸ μνημεῖον τῶν Μελισσηνῶν*.

Ἐκ τῶν διασωζομένων ἐπὶ τοῦ πλακοστρώτου τῆς ἐκκλησίας μέχρι τῶν νῦν ἐπιγραφῶν μίαν, βυζαντιακοῖς γράμμασι κεχαραγμένην καὶ δυσανάγνωστον ἀντέγραψα χάριν περιεργείας καὶ διότι μόνον μεταφράσιν αὐτῆς Λατινιστὴ δέσσωσεν ὁ μνημονευθεὶς Carlo de Lellis. Κεῖνται δεξιᾷ τῶ ἰσιόντι ἐν τῷ ναῶ ἐπὶ πλακὸς ἐφ' ἧς ἐν ἀναγλύφῳ παρίσταται σιδηρόφρακτος μαχητὴς γυμνὸν κρατῶν τὸ ξίφος· ὑπὸ τὸ ἀνάγλυφον δὲ ἀναγινώσκειται ἡ ἐπομένη ἐπιγραφή :

« Ἀνδρέας Κοντόσταβλος ἐκ Νεταρίων (;) ἐπαρχίας τῆς Λακεδαιμονίας, στρατιώτης ἐμπειρότατος ἐπὶ Καρούλου πέμπτου αὐτοκράτορος· ἐν πλείσταις γε μάχαις ἐτόνως ἠθλησέ τήν τε πατρίδα ὠραίων, δὲ ζῶν ἔτι οἰκοδομηθῆναι ἐπιμελήθη τὸν τάφον τοῦτον αὐτῷ τε καὶ Κορηλία Λασκάρως αὐτοῦ σεμνοτάτῃ συζύγῳ ἡ ἐνταῦθα τέθαπται τῇ α' Νοεμβρίου αφοσ' ».

Καὶ ὁ Ἀνδρέας οὗτος ἦτο φαίνεται ἐκ τῶν προσφύγων Ἑλλήνων τῶν καταταχθέντων εἰς τὸ ἰδιαίτερον τάγμα τῶν Στρατιωτῶν ἐπικληθέν. Ἄλλον ὁμώνυμον Κοντόσταυλον καὶ ἐκ τῆς αὐτῆς πιθανότατα οἰκογενείας ἀπαντῶμεν ὑπογεγραμμένον ἐν κοινῇ ἐπιστολῇ τῶν προϋχόντων τῆς Μάνης πρὸς τὸν ὑποκινήσαντα περὶ τὰ ἔτη 1612—1618 ἐπανάστασιν ἐν Ἑλλάδι κατὰ τῶν Τούρκων Κάρολον δούκα τοῦ Νεβέρ, ὑπογράφεται δὲ «Κ' εγὼ Δημητράκης κοντοσταυλος με το γενεα μου κε με τον τοπον μου ολον, προσκίνο την υψηλοτητα σου αφεντία».

Τὰ δὲ Νετάρια ὅτι κείνται ἐν τῇ Μάνῃ οὐδεμία ἀμφιβολία, διότι ὁ μεταφράσας τὴν ἐπιγραφὴν Lellis μεταχειρίζεται τὴν Λατινικὴν ὀνομασίαν τοῦ μέρους ἐκείνου «Andreas contestabilis b r a c h i i M a i i n e provinciae Lacedemoniae», καὶ ὄντως κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἡ Μάνη ἐκαλεῖτο Bracio di Mayna, καὶ γαλλιστὶ Bras de Maynes (δηλαδὴ ὀροσειρὰ τῆς Μάνης) ἐγράφετο εἰς τὰς Instructions de Monseigneur le duc de Nevers (Buchon N. recherches v. 1 p 269). Μετὰ δὲ τὴν καταλόγην τῶν ὀπλοφορούντων χωρίων ὑπάρχει ἐν τῷ χειρογράφῳ ἡ ἐξῆς σημείωσις : «Villagi 38 chi sono vicini al Braccio di Mayna nelle montagne da Passava e Bardugna castelli, fin à Londari detto christianopoli».

* Τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφὴν δέσσωσεν ἡμῖν ἐν Λατινικῇ μεταφράσει ὁ Carlo de Lellis μετ' ἄλλων τινῶν αὐτοῦ ἐπιγραφῶν μέχρι σήμερον κατακειμένων, ὁ δὲ γάλλος Buchon (ἐν Nouvelles recherches) ἐδημοσίευσεν τὸ ἐλληνικὸν πρωτότυπον ἀντιγράφας ἐκ τοῦ Ughello (Itallia saira). Οὐχ ἦττον ἀμφιβάλλω περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ ἐλληνικοῦ ἐπιτύμβιου, καὶ ὑποθέτω ὅτι ὄχι ἀπὸ τῆς πλακός, ἀλλ' ἀπ' ἐτέρου ἀντιγράφου λελανθασμένου ἀντέγραψεν ὁ Ughello πολλὰ μετὰ τὴν ἄρσιν τοῦ μνημείου ἔτη, καὶ τοῦτο συμπεραίνω ἐκ τῶν πολλῶν σφαλμάτων, τὰ ὁποῖα ἐνιαχοῦ καθιστῶσιν ἀκατανόητον τὴν ἐπιγραφὴν.

Εἰς μίαν δὲ τῶν ἐπιστολῶν ἰταλιστὶ ὑπαγορευθεῖσαν, γεγραμμένην δ' ἑλληνικοῖς γράμμασι καὶ ἀρχομένην οὕτω : «*Io bescobo vta! Pratzw nte Mania*» τούτέστιν «ἐγὼ ἐπίσκοπος τῶν ὁρέων τῆς Μάνης» ὑπάρχει καὶ ἡ σφραγὶς τοῦ ἐπισκόπου φέρουσα κύκλῳ ἑλληνικοῖς γράμμασι τὰς λέξεις : «*Νεοφθητος ταπηνος ἐπίσκοπος Μανίνης*».

Αὕτη εἶναι ἡ μόνη ἑλληνικὴ ἐπιγραφή ἡ σωζομένη ἐπὶ τοῦ πλακοστρώτου τοῦ ἤδη ἐτοιμορρόπου ναοῦ τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου· ὑπάρχουσιν ὅμως τρεῖς ἕτεροι ἐπιγραφαὶ λατινικοῖς γράμμασι κεχαραγμένα ἐπὶ τῶν τάφων δύο Κορωναίων καὶ δύο Ἑπειρωτῶν καὶ ἄλλαι τὰς ὁποίας μετὰ τούτων ἀντέγραψεν ὁ Κάρολος Δελλής.

Τῆ 12 Σεπτεμβρίου 1898

ΘΕΜΙΣΤ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ

ΤΗΝ εὐτυχία ζήτησα ἐδῶ στὸν κόσμον κάτω,
γιατ' ἦταν ἀπὸ συμφορὰς τὸ στήθός μου γεμάτο.
Μοῦ εἶπε μία μάγισσα : «*ἂν θὲς νὰ εὐτυχήσης*
ἄνθρωπο ν' αὔρης εὐτυχί' κ' ἐκείνου νὰ ζητήσης
ἓνα του ἰσράκμισο, κ' εὐθὺς ποῦ τὸ φορέσης,
τὴν εὐτυχία, τὴν χαρὰ ἀμέσως θὰ κερδέσης.»

Ἐπῆγα καὶ τὴν ζήτησα τὸ πρῶτον σὲ παλάτια·
Κυττάζω ἓναν 'μὲ σεμνὴν χαρὰ 'στὰ δύο του μάτια·
Τὸν ῥώτησα «*εἶσ' εὐτυχής ;*— Βλέπεις, γελῶ, μοῦ λέει,
μὰ ξέρεις, εἰς τὰ στήθη μου ἂν ἡ καρδιά μου κλαίη ;

Σ. Δ. Π. Σ. Τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἀνωτέρω ὠραίου καὶ ὄλως ἀνεκδότου ποιήματος τῆς ἀτυχεστάτης **Μαριέττας Μπέτσου**, ὀφειλομένη εἰς τὴν εὐγενῆ χορηγίαν τοῦ εὐέλπιδος παρ' ἡμῖν Μουσουργοῦ κ. **Τάκη Μπέτσου** υἱοῦ τῆς συμπαθοῦς ποιητρίας. Ἡ «**Ποικίλη Στοά**» εἰς τὰ πρῶτα αὐτῆς ἔτη ἐδημοσίευσεν κάλλιστα ἔργα τῆς **Μ. Μπέτσου**, ἥτις ἐψάλλε τὸν ἔρωτα, τὴν θλίψιν, τὴν χαρὰν καὶ τὴν ἐλπίδα, καὶ πάντοτε ἀκάματος καὶ ἐνθουσιώδης, ἐτόνισε θερμὰ καὶ περιπαθῆ εἰς τὴν γλυκύφθογον λύραν τῆς ἄσματος, εἰς ἐξύμνησιν τῶν θελγύτρων καὶ τῆς μαγικῆς τῆς φύσεως κάλλονός . . .